

Mutlu Gezegen Endeksi: Dünyanın En Mutlu Ülkelerinden Panel Veri Bulguları¹

NÜKET KIRCI ÇEVİK², BUKET KIRCI ALTINKESKİ³ & TUĞBA KANTARCI⁴

Geliş Tarihi: 15.11.2019 / Kabul Tarihi: 30.11.2019

Öz: Mutluluk kavramı bireylerin hayatlarında ulaşmayı hedeflediği nihai amaç olarak karşımıza çıkarken, iktisatçılar mutluluk ölçümlerini daha çok makroekonomik parametrelere dayalı olarak gerçekleştirmişlerdir. Son yıllarda ise; ülkelerin ekonomik performansları kadar sosyal, politik ve kültürel göstergelerinin de bireylerin mutluluğu üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Yeni nesil mutluluk endeksleri; yaşam beklentisi, ekolojik ayak izi, gelir dağılımı, sürdürülebilir çevre gibi faktörlere odaklanarak Costa Rica, Mexico, Vanuatu gibi ülkeleri mutluluk sıralamasında en üst sıraya yerleştirmiştir. Bu çalışmanın amacı, dünyanın en mutlu ülkelerini temel alarak mutluluk ile makroekonomik, sosyal ve politik göstergeler arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada görece yeni bir mutluluk göstergesi olarak New Economics Foundation tarafından hesaplanan Happy Planet Index (HPI) dikkate alınmıştır. Analiz aşamasında, 2006-2016 periyodunda dünyanın en mutlu onaltı ülkesini kapsayan veri setine panel veri analiz teknikleri uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, geleneksel makroekonomik göstergeler ile HPI arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sosyal ve politik göstergeler ile HPI arasında da pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, Mutlu Gezegen Endeksi, Panel Regresyon Analizi

¹ Bu çalışma, 2-3 Kasım 2019 tarihlerinde düzenlenen International Congress of Management, Economy and Policy (ICOMEPE'19 Autumn) kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, nkcevik@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0104-1088

³ Namık Kemal Üniversitesi, SBE, buketkirci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0188-7809

⁴ Namık Kemal Üniversitesi, SBE, tubakantarci@gmail.com, 0000-0002-2257-430X

Happy Planet Index: Panel Data Evidence from the Happiest Parts of the World

Abstract: While the concept of happiness is the ultimate goal that individuals aim to achieve in their lives, economists performed happiness measurements based on macroeconomic parameters. In recent years, it has been understood that the social, political and cultural indicators of countries have an impact on the happiness of individuals as well as their economic performance. New generation happiness indexes focusing on factors such as life expectancy, ecological footprint, income distribution, sustainable environment, it has placed countries such as Costa Rica, Mexico and Vanuatu at the top of the list of happiness. The aim of this study is to examine the relationships between happiness and macroeconomic, social and political indicators based on the happiest countries in the world. In this study, the Happy Planet Index (HPI) calculated by the New Economics Foundation was considered as a relatively new indicator of happiness. During the analysis phase, panel data analysis techniques were applied to the data set covering the twenty happiest countries in the world in 2006-2016 period. This study finds that conventional macroeconomic indicators are statistically significant in explaining HPI, though the relationship is negative. Causal relationships between social and political indicators and HPI were also determined.

Keywords: Happiness, Happy Planet Index, Panel Regression Analysis.

Giriş

Mutluluk kavramı kişilerin mevcut yaşamının, genel kalitesini değerlendiren bir ölçü olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bireyin yaşadığı hayatı ne kadar çok sevdiğini gösteren bir kavramdır. Bireysel mutluluk bireyin kendisine sorulacak sorular ile ölçülebilmektedir. “Gayri Safi Milli Mutluluk” kavramı ise bir ülkedeki insanların yaşadıkları hayatı sevme derecesi olarak gösterilirken, anketlere verilen cevaplar ile ölçülebilmektedir (Veenhoven, 2004). Mutluluğun zaman içinde arttığını ve yaşam standartlarındaki artışla ilişkisi olduğunu gören iktisatçılar, mutluluk ekonomisi adı altında çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda, mutluluk ekonomisinin “refah iktisadı”, “kalkınma iktisadı” ve “davranışsal iktisat” alanları ile de ilişkili olduğu söylenebilir. Refah ekonomisi ve davranışsal iktisat içerisinde “mutluluk” kavramının yerini “fayda” kavramının almasına yönelik tartışmalar söz konusudur. Kalkınma iktisadı mutluluğu, gelişmişlik seviyesinin bir göstergesi olarak ele almaktadır. Mutluluk ekonomisi ise ampirik çalışmalarla gelişen bir alan olarak görülmekte mutluluğun ekonomik belirleyicilerini ve mutluluğu artırmaya yönelik ekonomi politikalarını hedef almaktadır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015).

Ekonomik gelişmenin insanlar ve toplumlar üzerinde etkileri olduğu tartışmasız bir gerçektir. Ekonomik gelişmenin zamanlar arası bir olgu olması kamusal bir tartışma konusu olduğu gibi hükümetlerin ekonomik gelişmeyi nasıl sürdürdüğü de aynı şekilde bir diğer tartışma konusudur. Bu bağlamda, Easterlin (1974) çalışmasında bireylerin ve toplumların ekonomik gelişmeye nasıl tepki verebileceği gösterilmiştir. Gelir ve mutluluk ilişkisini kuran ve açıklayan “Easterlin Paradoksu” ekonomi alanında devam eden en önemli tartışmalardan biridir. Sonuç olarak gelir artışı gibi ekonomik ilerlemenin genel kabul görmüş bir ölçüsü mutluluk artışına dönüştürülemezse, geliri artırma çabası boşuna olacaktır. (Beja, 2014: 342). Easterlin

(1974), bireylerin harcamaları ele alındığında herhangi bir birey tarafından elde edilen fayda ile birlikte harcamalarının da ortalama kişi başına milli gelire bağlı olduğunu öne sürmektedir. Bireylerin gelirinde meydana gelen artış bireylerin mutluluk seviyelerinin artmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak Easterlin, belirli bir gelir düzeyinden sonra bireylerin geliri arttıkça mutluluk seviyesinde herhangi bir değişimin yaşanmayacağına vurgu yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle söz konusu paradoks, ülkeler arasında yapılan karşılaştırmalarda da ortaya çıkan sonuca dayanarak daha zengin bir ülkenin daha mutlu bir ülke olduğu anlamına gelmemesi gerektiğini ileri sürmektedir (Easterlin, 1974: 112).

Easterlin (1974), "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence" isimli mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiyi ele aldığı öncü kabul edilen çalışmasında farklı açılardan mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında Amerikalı bir gruba ilişkin 1970 yılı verilerini dikkate almıştır. Söz konusu çalışmada elde edilen bulgulara göre; yıllık geliri 3000 doların altında olan bireylerden "çok mutlu" olduğunu ifade edenlerin oranını %29, "mutlu olmadığını" ifade edenlerin oranı %13 olarak tespit etmiştir. Ayrıca, yıllık geliri 15.000 dolar ve daha üstü olan bireylerin yer aldığı grupta "çok mutlu" olduğunu beyan edenlerin oranı %56'dır. Aynı grup içerisinde "mutlu olmadığını" ifade eden bireylerin oranının ise %4 olduğu saptanmıştır. Tüm bu sonuçlardan hareketle gelir ve mutluluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür (Easterlin, 1974: 99-100).

Easterlin (1974) araştırma kapsamını genişleterek 14 ülkenin gelir ve mutluluk seviyelerine ilişkin verilerle bir karşılaştırma yapmıştır. Veriler nispeten gelişmiş ülkelerde mutluluk seviyesinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, Küba ve Mısır gibi gelişmekte olan ülkelerin de mutluluk seviyesi bakımından üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu ülkelerin kişi başına gelirleri oldukça düşük olmasına rağmen mutluluk skorları neredeyse ABD ile aynıdır (Easterlin, 1974:

105). Bu bağlamda Easterlin (1974), çalışmasında görece gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerin her zaman daha mutlu ülkeler olmadığı sonucuna dikkat çekilmiştir. Son yıllarda mutluluk kavramının dikkat çeken bir araştırma konusu olması nedeniyle, White (2007) çalışmasında, 178 ülke verileri dikkate alınarak dünya mutluluk haritası çıkarılmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar göre; en mutlu ülkeler sıralamasında Danimarka ilk sırada yer alırken, onu İsviçre, Avusturya, İzlanda, Bahamalar, Finlandiya, İsveç, Bhutan, Brunei Darussalam ve Kanada izlemektedir (White, 2007). Veenhoven (2015) çalışmasında 2005-2014 dönemini kapsayan ortalama mutluluk değerleri hesaplanmıştır. World Happiness Database (Dünya Mutluluk Veritabanı) ismini verdiği çalışma 158 ülkeyi kapsamaktadır. Çalışma bulguları göre; Kosta Rika, Danimarka, Meksika, İzlanda ve Kanada memnuniyet sıralamasında ilk beş sırada yer alırken, Türkiye 80. sırada ve Togo ve Tanzanya ise son sıralarda yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi mutluluk sıralamasında üst sıralara yerleşmiş ülkeler özelinde incelemektir. 2006, 2009, 2012 ve 2016 yılları için hesaplanan "Mutlu Gezegen Endeksi" verilerine göre mutluluk sıralamasında ilk sıralara yerleşmiş dünyanın çeşitli bölgelerinden onaltı ülke çalışma kapsamına alınmıştır. İlgili literatür ışığında, ülkelerin ekonomik performanslarının belli bir eşik seviyeden sonra bireyin mutluluğunu etkilemediği anlaşıldığından ekonomik performans göstergeleri ile birlikte sosyal, politik ve kültürel göstergeler de çalışmada tahmin edilen ekonometrik modellere dahil edilmiştir. Panel veri regresyon analiz tekniği ile mutluluğun belirleyicilerinin tespit edilmesine çalışılmıştır. Bu amaca uygun olarak çalışma dört bölüm olarak planlanmıştır. Giriş kısmında temel kavramlara değinildikten sonra literatür özetinde dünyada ve Türkiye'deki mutluluk araştırmaları ve bunların sonuçlarına odaklanılmıştır. Ardından panel veri metodolojisi kısaca anlatılarak, ekonometrik analiz sonuçlarına yer ve-

rilmiştir. Sonuç kısmında ise elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılarak bulguların literatürle kıyaslanması sağlanmıştır. Bu çalışmanın literatüre katkısı görece yeni nesil mutluluk endekslerini tanıtmaları ve makroekonomik göstergeler yanında sosyal ve politik göstergelerin de mutluluk endeksleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmasıdır.

Literatür Taraması

Mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiyi ele alan en kapsamlı çalışmalardan biri Easterlin (1974) çalışmasıdır. Easterlin (1974), gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiyi bireylerin subjektif mutluluğa dair ifadelerinden elde edilen bilgiye dayalı olarak 1946-1970 dönemi ve 19 ülke için incelemiştir. En yüksek statü grubunda yer alan ülkelerin genel olarak en düşük gruptaki ülkelere kıyasla daha mutlu olduğu saptanmıştır. Ancak, belirli dönemlerde belirli ülkeler için söz konusu değişkenler arasında pozitif bir ilişkinin var olup olmadığı konusunda kesin sonuçlara ulaşamamıştır. Çalışmada, ABD’de 1946’dan beri yüksek gelirin daha fazla mutluluk getirmediği tespit edilmiştir. Aynı zamanda, çalışmada göreceli statüleri dikkate alan Duesenbery Modelinde olduğu gibi mutluluğun önemli bir belirleyicisi olma fikri ele alınmıştır. Bu modele göre, bireylerin mutluluğu değerlendirilirken bireylerin sosyal deneyimlerinden elde edilen referans ve normlarla karşılaştırma düşüncesine dayanmaktadır. Frey ve Stutzer (2000), İsviçre’de 6000’den fazla bireye uygulanan anketten elde edilen verilerle demokrasinin boyutu ve biçimi ile ilgili kurumsal koşulların, demografik ve ekonomik faktörlere ek olarak bireysel refah üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Elde edilen bulgular, kurumsal faktörlerin mutluluk üzerinde büyük ölçüde olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Blanchflower ve Oswald (2004), ABD ve İngiltere’yi kapsayan çalışmalarında 1970-1990 dönemi için mutluluk seviyelerini araştırmışlardır. Sonuçlar, ABD’de mutluluk seviyelerinin zamanla azaldığı, İngiltere’de ise sabit kaldığını göstermiştir. Amerika toplumundaki bazı grupların diğerlerine göre daha mutlu oldukları belirlenmiştir. İngilizler için ise refa-

hın mutluluk üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Brockmann vd. (2009), 1990 ve 2000 yıllarında “Dünya Değerler Anketi” (WVS) kapsamında yürütülen iki Çin anketinden elde edilen verileri kullanarak öznel güçsüzlük, politik güvensizlik veya mali memnuniyetsizliğin yaşam doyumu üzerindeki etkisini OLS regresyon modelleri kullanarak incelemişlerdir. 1990’dan 2000’e kadar Çin yaşam standartlarında büyük bir iyileşme yaşanmasına rağmen insanların öznel iyi oluşlarında önemli ölçüde azalmalar gözlemlenmiştir. Çin’deki gelir eşitsizliği, üst gelir katmanlarına doğru giderek artmıştır ve beraberinde Çinlilerin çoğunun mali durumunun kötüleştiği görülmüştür. Sonuç olarak, finansal memnuniyetsizlik artış göstermiş ve mutluluğun çöküşünde giderek daha önemli bir faktör haline gelmiştir.

Easterlin ve Angelescu (2009), mutluluk ile kişi başına gelir ve uzun dönemli büyüme oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını vurgulamaktadır. Analiz edilen üç ülke grubu; 17 gelişmiş ülke, 9 gelişmekte olan ülke ve 11 geçiş ülkesi için bu sonucun geçerli olduğu tespit edilmiştir. Kişi başına gelirden meydana gelen bir artışın bireysel mutluluk üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Tella vd. (2010), 1984-2000 yılları arasında Almanya’da yaşayan 7812 kişinin mutluluk hakkındaki cevaplarından derlenen panel veri setini kullanarak gelir ve statüye uyum çalışmaları ile bir mutluluk denklemi kurarak tahminler üretmişlerdir. Tahmin sonucu, gelirdeki değişikliklere karşı güçlü bir uyumun olduğunu göstermektedir. Gelir değişimini takip eden dört yıl boyunca, gelire (statü) uyumsuzluk hipotezini reddedilmiştir. Kısa dönemde, statüdeki artışın mutluluktaki artışla ilişkili olduğu görülmüştür. Ancak, cari yıl gelirin mutluluğa olan etkisi takip eden dört yılda kaybedilirken, zaman içinde, statünün etkisinin bozulmadan kaldığı saptanmıştır. Tüm bu sonuçlar, Easterlin paradoksunu desteklemektedir. Beja (2014), tarafından yapılan çalışmada gelir ve mutluluk arasındaki ilişki 1973-2012 dönemi için Belçi-

ka, Danimarka, Hollanda, İrlanda, Almanya, Lüksemburg, İtalya ve Birleşik Krallık için zaman serisi yöntemleriyle incelenmiştir. Tahmin sonucunda gelir ve mutluluk arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, Easterlin Paradoksunun reddedilmesi anlamına gelmektedir. Caner (2015), mutluluğun belirleyicilerini bireyin gelecekteki beklentilerini ele alarak 2003-2011 dönemi için Türkiye geneli toplanan kesit verileriyle regresyon analizi yaparak incelemiştir. Tahmin sonuçları, demografik faktörler kontrol altında tutulduğunda mutluluğun gelirin yanı sıra gelecekteki yaşam koşulları ve beklentilerle önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, gelir ve beklentilerin mutluluk üzerindeki etkisinin konjonktüre göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır.

Dumludağ vd. (2016), 2011 yılında TÜİK tarafından yapılan "Yaşam Memnuniyeti Anketi" verileri ile Türkiye için gelir farklılaşmalarının yaşam doyumu üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Kırsal bölgelerde yaşamamanın, ev hanımı olmanın ve emekli olmanın mutluluk üzerinde pozitif etkisi olduğu; kent- sel bölgelerde yaşamamanın, boşanmış olmanın, evli olmakla birlikte yalnız yaşamamanın mutluluk üzerinde negatif etkisi olduğu sonuçlarına varılmıştır. Son olarak yaş ve mutluluk arasında U şeklinde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çirkin ve Göksel (2016), öznel iyi oluş bileşenleri ile demografik ve ekonomik sosyal değişkenler arasındaki ilişkiyi 2014 yılı için anket yönteminden elde edilen verilerle sıralı probit yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Mutluluk ve yaşam doyumunun gelirden farklı şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. Gelir düzeyindeki artış bireyin mutlu olma olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir. Ancak, bireyin daha yüksek bir yaşam doyumu düzeyine sahip olma olasılığının istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Servet (2017), Türkiye için 2004 ve 2014 yıllarında TÜİK tarafından yapılan "Yaşam Memnuniyeti Araştırması" anket verilerine dayanarak mutluluk seviyesi ile ekonomik ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi sıralı logit yöntemi kullanarak araştırmışlardır.

Ekonometrik analiz sonuçları, aradan geçen 10 yılda erkeklerin mutluluk seviyelerinde bir artış olduğunu ve bireylerin yaşlandıkça mutluluklarının arttığını, evli bireylerin mutluluk seviyelerinde bir azalma olduğu göstermiştir.

Veri ve Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmamızda, belirli bir ülkedeki insanların sürdürülebilir refahını temsil eden birincil değişken olarak Mutlu Gezegen Endeksi kullanılmaktadır. Mutlu Gezegen Endeksi (HPI), New Economic Foundation (NEF) tarafından kurgulanmış bir endeks olup 2006, 2009, 2012 ve 2016 yıllarında açıklanarak sürekliliği sağlanmıştır. Bu nedenle, çalışmada 2016 yılına ait veri setinden Mutlu Gezegen Endeksinde ilk 20 sıraya yerleşen ülkeler seçilmiştir. Sırasıyla veri setine ulaşılabilen dünyanın en mutlu 16 ülkesi Kosta Rika, Meksika, Kolombiya, Vietnam, Panama, Tayland, Norveç, İspanya, Endonezya, Hollanda, Arjantin, Filipinler, Peru, Brezilya, İsviçre ve Sri Lanka ele alınmıştır. Bu ülke grubu çalışmanın devamında “Mutlu Ülkeler” olarak adlandırılmıştır. Söz konusu ülke grubundan toplanan veri setine panel veri analiz tekniklerini uygulanarak mutluluk ile makroekonomik, sosyal ve politik göstergeler arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyal ve politik göstergeler olarak; “Morgan Stanley Uluslararası Sermaye Endeksi (Morgan Stanley Capital International-MSCI), İnsani Gelişmişlik Endeksi (Human Development Index-HDI), Küresel Barış Endeksi (Global Peace Index-GPI), Politik Terör Ölçeği (Political Terror Scale-PTS), Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perception Index-CPI), GINI indeksi ve makroekonomik değişkenler olarak da kişi başına gelir, enflasyon ve işsizlik kullanılmıştır.

Mutlu Gezegen Endeksi (HPI), uzun ve mutlu bir yaşamı etkileyen, ekonomi, eğitim, sağlık, teknoloji, iletişim, yönetim, aile, değerler, istihdam ve tüketim faktörleri dikkate alınarak ülke düzeyinde bir endeks hesaplanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, farklı ülkelere insanları uzun ve mutlu hayatlar sürmek için çevresel kaynakları ne kadar verimli kullandıklarını gös-

termek için Mutlu Gezegen Endeksi, refah, yaşam beklentisi, çıktıların eşitsizliği ve ekolojik ayak izinden oluşan dört unsuru birleştirmektedir. Mutlu Gezegen Endeksi = (Yaşam Beklentisi x İyi Olma Hali Deneyimleri) x Çıktıların Eşitsizliği / Ekolojik Ayak İzi şeklinde hesaplanmaktadır. 0-100 arasında değerler almaktadır (HPI, 2016).

Politik Terör Ölçeği (PTS), Freedom House tarafından geliştirilen beş seviyeli bir "terör ölçeğine" dayanarak bir ülkenin belirli bir yılda yaşadığı siyasi şiddet ve terör seviyelerini ölçmektedir. Bu endeksi derlemede kullanılan veriler üç farklı kaynaktan gelmektedir: bu kaynaklar, Uluslararası Af Örgütü'nün yıllık ülke raporları (PTS_A), ABD Dışişleri Bakanlığı Ülke İnsan Hakları Uygulamaları raporları (PTS_S), İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Dünya raporları (PTS_H) şeklindedir (Haschke, 2019: 6). Verilere erişim açısından çalışmada ABD Dış İşleri Bakanlığı tarafından üretilen PTS_S puanları kullanılmıştır. Raporlar beş seviyeli (1-5) bir ölçekte puanlanmaktadır. Yüksek puanlar, yüksek düzeyde istismar, siyasi terör veya fiziksel bütünlük hakları ihlallerini göstermektedir. Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI), 1995 yılından bu yana, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) tarafından her yıl yayımlanan ve uzman değerlendirmeleri ve görüş araştırmaları ile belirlenen "kamuoyunun yolsuzluğunun algılanan düzeylerine göre" sıralanan bir endekstir. 0-10 arasında değerler almaktadır. Yolsuzluk Algılama Endeksine göre 0'dan (yüksek derecede yozlaşmış olduğu algılanan) 10'a (düşük yolsuzluk seviyesine sahip olduğu algılanan) doğru yolsuzluk seviyesi azalmaktadır (TI, 2018).

Küresel Barış Endeksi (GPI), ulusların ve bölgelerin barışçılığının göreceli konumunu ölçmektedir. Aynı zamanda huzurun değerlendirilmesinde ele alınan Küresel Barış Endeksi, ülkelerin devam eden iç ve dış çatışmalara ne ölçüde dahil olduğunu araştırmaktadır. Diğer taraftan bir ulus içindeki uyum veya uyumsuzluk seviyesini belirli göstergeler kullanarak değerlendirmeye çalışmaktadır. 1 ile 5 arasında ölçeklendirilen

endeks değerinin 1'e yakın olması o ülkenin daha yüksek bir barışçıl düzeye sahip olduğunu göstermektedir (IEP, 2014). İnsani Gelişmişlik Endeksi (HDI), insanların ve sahip oldukları yeteneklerinin, yalnızca ekonomik büyümeyi değil, bir ülkenin kalkınmasını değerlendirmek için nihai kriterleri olması gerekliliğini vurgulamak için yaratılmıştır. İnsani Gelişme Endeksi, insani gelişmenin kilit noktalarından olan uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olma ve iyi bir yaşam standardına sahip olmanın ortalama başarısının bir özetidir. Endeks, üç boyutun her biri için normalize edilmiş endekslerin geometrik ortalamasıdır (UNDP, 2014). 0 ile 1 arasında değer alan endeks değerinin 1'e yaklaşması ülkedeki insani gelişmişliğin artması ve yoksulluğun azalması anlamına gelmektedir. Morgan Stanley Uluslararası Sermaye Endeksi (MSCI), küresel piyasalarda hisse senedi piyasası performansını ölçmek için kullanılan bir endekstir. MSCI Endeksi, belirli bir bölgedeki borsa performansı olarak değerlendirilebilir. GINI Index (GINI), bir ekonomideki bireyler veya hane halkları arasında gelir dağılımının tamamen eşit bir dağılımdan sapma derecesini ölçmektedir. Sıfır değerini alan Gini endeksi mükemmel eşitliği temsil ederken, 100 değeri mükemmel bir eşitsizlik anlamına gelmektedir (WB).

Mutlu Gezegen Endeksinin makroekonomik, sosyal ve politik faktörlerle olan ilişkilerini analiz etmek için Kişi Başına GSYİH (GDP), Enflasyon (INF), Morgan Stanley Uluslararası Sermaye Endeksi (MSCI), İşsizlik (UEMP), Küresel Barış Endeksi (GPI), Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI), İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Politik Terör Ölçeği (PTS) ve GINI endeksi değişkenlerini içeren bir panel tahmin edilmiştir. Ayrıca, Politik Terör Ölçeği ve Yolsuzluk Algılama Endeksi, analize siyasi ve sosyal faktörler olarak dahil edilmiştir ve Mutlu Gezegen Endeksi ile negatif bir ilişki içerisinde olması beklenmektedir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin kısa bir özeti Tablo 1' de verilmektedir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

	HPI	GDP	INF	MSCI	UEM P	GPI	CPI	HDI	PTS	GINI
Mutlu Ülke- ler Orta- laması	49,2 8	19.9 90,4 4	5.42	59.54	5.91	1.99	4.65	0.77	2.62	41.61
Stan- dart Sapma	10,9 0	26.7 58,0 5	6.48	49.91	4.37	0.39	2.14	0.09	1.21	8.70
Mini- mum Değer	33,7 9	1.07 9,06	-5.21	4.80	0.58	1.37	2.40	0.62	1.00	25.70
Mak- simum Değer	76,1 2	90.4 02,6 0	41.12	281.3 8	24.79	2.89	9.10	0.95	5.00	55.60
OECD Orta- laması	26,3 8	38.5 78,0 0	0.90	109.7 0	6.30	1.64	6.93	0.89	1.51	42.65
AB Orta- laması	29,6 0	39.3 58,0 0	0.90	63.70	10.00	1.55	6.67	0.77	1.29	-
Dünya Orta- laması	26,4 0	10.4 68,0 0	1.80	97.50	5.20	2.09	4.29	0.72	2.38	39.72

Çalışmamızda, dünyanın en mutlu ülkelerini temel alarak mutluluk ile makroekonomik, sosyal ve politik göstergeler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla New Economics Foundation tarafından hesaplanan Mutlu Gezegen Endeksi dikkate alınmıştır. 2006-2016 periyodunda dünyanın en mutlu yirmi ülkesini kapsayan veri setinin dengeli panel olması açısından

ilk 16 ülkeye ait 64 gözleme panel veri teknikleri uygulanmıştır.

Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler değerlendirildiğinde, Mutlu Ülkeler için HPI ortalama değeri 49.28 olarak hesaplanmıştır. Minimum değer 33.79 Sri Lanka'nın 2006 yılındaki endeks değeri ve maksimum değer 76.12 Kosta Rika'nın 2009 yılında ölçülen endeks değeridir. Ele alınan zaman diliminde 62.71 ortalama endeks değeri ve 2016 yılında 44.70 değeriyle Kosta Rika, Mutlu Gezegen Endeksine göre dünyanın en mutlu ülkesi olarak tespit edilmiştir. Ele alınan zaman dilimi için en düşük ortalama endeks değeri Brezilya'ya ait olup, 2016 yılında en düşük skor Sri Lanka için hesaplanmıştır. Söz konusu ülkeler, Mutlu Ülkeler endeks değerleri açısından son sıralara yerleşmiştir (Brezilya 14. ve Sri Lanka 16. sıra). Mutlu Gezegen Endeksinin 2016 yılı OECD ülkeleri ortalaması 26.38 ve AB ülkeleri ortalaması 29.60 ve dünya ortalaması 26.40 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu ülkelerin mutluluk düzeyi OECD, AB ve Dünya ortalamasının oldukça üzerindedir.

GDP değişkeni 2010 sabit fiyatları ile dolar cinsinden kişi başına GSYİH olarak ölçülmüştür. Mutlu Ülkeler için ortalama değer yaklaşık 20.000 dolar olduğu görülmektedir. Minimum değer 2006 yılında Vietnam'da 1.079 dolar, maksimum değer ise 2016 yılında 90.402 dolar olarak Norveç'te ölçülmüştür. Mutlu Ülkeler ve ele alınan zaman diliminde 89.309 dolar ile Norveç kişi başına geliri en yüksek olan ülke, Vietnam ise 1.381 dolar ile kişi başına geliri en düşük olan ülkedir. OECD ülkeleri 2016 yılı kişi başına GSYİH ortalama değeri 38.578 dolar ve AB ülkeleri ortalaması ise 39.358 dolar ve dünya ortalaması 10.468 olarak hesaplanmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin incelenmesi sonucunda, OECD ve AB ülkelerinin yaklaşık yarısı kadar gelire sahip Mutlu Ülkeler, bu ülke gruplarından daha yüksek bir mutluluk düzeyine sahip olduğu tespit edildiğinden "Easterlin Paradoksunu" destekler bulgular elde edilmiştir. GINI değişkeninin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 41.61'dir. Ülke grubu içinde minimum değer 25.70 olarak 2012 yılında Nor-

veç'te ve maksimum değer ise; 55.60 olarak 2006 yılında Brezilya'da ölçülmüştür. Bu bağlamda grup içinde gelir dağılımının en adil olduğu ülke Norveç ve en adaletsiz olduğu ülke ise Brezilya olarak tespit edilmiştir. Mutlu Ülkeler, OECD ülkelerinden daha adil bir gelir dağılımına sahiptir.

INF değişkeni GSYİH deflatörü dikkate alınarak hesaplanan yıllık enflasyon oranını ifade etmektedir. Değişkenin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer %5.42'dir. Ülke grubu içinde minimum değer 2009 yılında Norveç'te -%5.21 olarak ölçülmüştür, maksimum değer ise %41.12 olarak 2016 yılında Arjantin'de ölçülmüştür. Mutlu Ülkelerin enflasyon oranı, OECD, AB ve Dünya ortalamasının oldukça üzerindedir. MSCI değişkeni, borsa performansının bir ölçüsüdür. Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 59.54 olduğu görülmektedir. Grup içinde en yüksek borsa performansı 2006 yılında 281.38 endeks değeri ile İsviçre'de, en düşük borsa performansı ise 4.80 endeks değeri ile 2009 yılında Kosta Rika'da ölçülmüştür. Borsaya kota olmuş şirketlerin GDP içindeki payını da ifade eden bu endeksin mutlu ülke grubu için ortalaması OECD, AB ve Dünya ülkeleri ortalamasının altındadır. UEMP değişkeni, toplam işgücü içerisinde işsizlerin yüzdesi olarak ILO tarafından ölçülmüştür. Araştırmada ele alınan dönemde Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer %5.91 olarak hesaplanmıştır. Ülke grubu içinde yüksek işsizlik oranı %24.79 olarak 2012 yılında İspanya'da, en düşük işsizlik oranı ise %0.58 değeri ile 2012 yılında Tayland'da ölçülmüştür. 2016 yılı için AB ülkeleri işsizlik oranı ortalaması %10, OECD ülkeleri %6.30 ve Dünya %5.20'dir. Mutlu Ülkeler işsizlik oranı AB ve OECD ülke ortalamalarının altında Dünya ortalamasına ise çok yakın seyretmektedir. Mutlu Ülkeler makroekonomik değişkenler açısından genel bir değerlendirilmeye tabi tutulduğunda; kişi başına ortalama gelirleri 20.000 Dolar, enflasyon ve işsizlik oranları %5 ve borsaya kota olmuş şirketlerinin GDP içindeki payı %60 olan ülke profili ortaya çıkmaktadır. AB ve OECD ülkeleri ile kıyaslandığında daha yüksek enflasyona karşılık daha düşük işsizlik oranlarına

sahiptirler. Kişi başına gelirleri bu ülkelerden düşük olmasına karşın gelir dağılımı daha adildir.

GPI değişkenin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 1.99'dur. Bu bağlamda araştırmada ele alınan ülke grubunun genel olarak iç ve dış çatışmalardan uzak huzurlu ülkeler olduğunu söylemek mümkündür. Mutlu Ülkeler içinde yüksek GPI değeri 2006 yılında Kolombiya'da en düşük değer ise 2006 yılında Norveç'te ölçülmüştür. Grup içindeki en barışçıl ülke Norveç olurken en çatışmalı ülke ise Kolombiya olarak tespit edilmiştir. GPI indeksi 2016 yılında ortalama olarak AB ülkelerinde 1.55, OECD ülkelerinde 1.64 ve Dünya genelinde 2.09 değerini almıştır. Mutlu ülkeler için ortalama değer AB ve OECD ülkelerinin üzerinde Dünya ortalamasına yakındır. CPI değişkeninin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 4.65'tir. Yolsuzluk Algılama Endeksinin en düşük değeri 2009 yılında Filipinler'de, en yüksek değeri ise 2006 yılında İsviçre'de ölçülmüştür. Bu bağlamda, ele alınan ülke grubunda yolsuzluk algısının en yüksek olduğu ülke Filipinler en düşük olduğu ülke ise İsviçre'dir. CPI indeksi AB ülkeleri için 6.67, OECD ülkeleri için 6.93 ve Dünya için 4.29 olarak hesaplanmıştır. Mutlu Ülkelerin yolsuzluk algısı, AB ve OECD ülkelerinden daha fazla, dünya ortalaması civarındadır. HDI değişkenin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 0.77'dir. Mutlu Ülkeler içinde minimum değer 2006 yılında Vietnam'da, maksimum değer ise 2016 yılında Norveç'te ölçülmüştür. Endeksin OECD ülkeleri ortalaması 0.89, AB ülkeleri ortalaması 0.77 ve Dünya ortalaması 0.72'dir. İnsani gelişmişlik düzeyi ve yoksulluk durumu dikkate alındığında Mutlu Ülkeler OECD ve AB ülkelerine benzer bir yapıya sahiptir ve dünya ortalamasının üzerinde bir endeks değerine sahiptir. PTS değişkenin Mutlu Ülkeler için aldığı ortalama değer 2.62'dir. Grup içinde minimum değer, Kosta Rika ve Panama ile birlikte Kuzey Avrupa Ülkelerinde ölçülürken, maksimum değer ise; Filipinler ve Sri Lanka'da ölçülmüştür. PTS değişkeni, AB ülkeleri için 1.29, OECD ülkeleri için 1.51

ve Dünya 2.38 ortalama değerini almıştır. Ölçek değeri, Mutlu ülkeler için AB ve OECD ülkelerinin üzerinde dünya ortalamasına ise yakın seyretmektedir. Bu durum Mutlu Ülkelerde siyasi terör faaliyetlerinin AB ve OECD ülkelerinden daha fazla görüldüğü anlamına gelmektedir. Mutlu Ülkeler sosyal ve politik değişkenler açısından genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda; İnsani Gelişme Endeksinde 0.77, Küresel Barış Endeksinde 1.99, Yolsuzluk Algılama Endeksinde 4.65, Politik Terör Ölçeğinde 2.62 ortalama değerlerini alan ülke profili ortaya çıkmaktadır. Bu değerleri dikkate alındığında; insani gelişmişlik ve barış düzeyi yüksek, yolsuzluk ve siyasi terörün az görüldüğü bir ülkelerdir.

Panel regresyon analizi, bu çalışmada bağımsız değişkenlerin ve bağımlı değişkenlerin kesitini incelemek için kullanılan araştırma tekniğidir. Panel regresyon modelinin denklemi aşağıdaki gibidir:

$$HPI_{it} = \alpha + \beta_{1t}GDP_{it} + \beta_{2t}INF_{it} + \beta_{3t}MSCI_{it} + \beta_{4t}UEMP_{it} + \beta_{5t}GPI_{it} + \beta_{6t}CPI_{it} + \beta_{7t}HDI_{it} + \beta_{8t}PTS_{it} + \beta_{9t}GINI_{it} + \varepsilon$$

HPI_{it} bağımlı değişken iken, β bağımsız değişkenlerde tahmin edilecek 9×1 parametre vektörüdür.

Tablo 2: Panel Regresyon Sonuçları

GDP	-0.00014	-0.00014	-0.00018	-0.00013	-0.00011	-0.00009
	(-3.02)**	(-2.90)***	(-2.74)***	(-2.08)**	(-1.54)	(-1.10)
INF	-0.1048	-0.1064	-0.0717	0.1043	0.1305	0.1409
	(-0.49)	(-0.49)	(-0.32)	(-0.47)	(-0.58)	(-0.62)
MSCI	-0.0804	-0.0819	-0.1064	-0.1002	-0.0842	-0.0768
	(-2.90)***	(-2.76)***	(-2.61)**	(-2.57)**	(-1.92)*	(-1.67)
UEMP	-0.1376	-0.1401	-0.2009	-0.0018	0.0153	-0.0178
	(-0.48)	(-0.48)	(-0.67)	(-0.01)	(-0.05)	(-0.06)
GPI		-0.5258	2.1682	1.674	4.1803	3.1898
		(-0.15)	(-0.46)	(-0.37)	(-0.77)	(-0.55)

CPI			1.2103	4.6096	4.3996	4.4714
			(-0.88)	(2.46)**	(2.32)**	(2.34)**
HDI				-93.397	-105.4216	-107.6303
				(-2.56)**	(2.67)***	(2.69)***
PTS					-1.6622	-1.6641
					(-0.81)	(-0.80)
GINI						0.1266
						(-0.56)
R kare	0.2261	0.2264	0.2367	0.3167	0.3247	0.3286
Düz R kare	0.1737	0.1597	0.1564	0.2313	0.2265	0.2167
F-istatistiği	4.31	3.4	2.95	3.71	3.31	2.94

Not: *** işareti %1 önem düzeyini, ** işareti %5 önem düzeyini göstermektedir.

Regresyon analizinin ilk adımı olarak dört makroekonomik gösterge bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Sonuçlar, değişkenler arasında bazı önemli ilişkileri göstermektedir. Öncelikle, GDP ile HPI arasındaki ilişki negatif bulunmuş olup çalışmanın bulguları Abidin vd. (2013) ile tutarlıdır. Bu, bir ülkenin gelir düzeyi arttıkça, insan refahını sağlamanın ekolojik verimliliğinin azaldığını gösteren ilginç bir sonuçtur. Sonuç, %5 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Bir sonraki adımda regresyon analizine sosyal ve politik göstergeler de dahil edilmiştir. İlk olarak, bir ülkede algılanan yolsuzluk seviyesini ölçen CPI ile HPI arasında % 5 anlamlılık seviyesinde pozitif bir ilişki bulunmuştur. Algılanan yolsuzluk indeksinin yüksek değerleri yolsuzluğun az olduğu durumu ifade ettiğinden algılanan yolsuzluk azaldıkça mutluluk endeksinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. PTS ile HPI arasında negatif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir ki; bu, siyasi terörün bir ülkenin insan refahını sağlamadaki ekolojik verimliliğini

artırdığı anlamına gelir. Ancak katsayısının istatistiksel olarak anlamlı bulunamaması, bu yorumu geçersiz kılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, Mutlu Gezegen Endeksine göre yapılan sıralamada en üst sıralara yerleşen ve “Mutlu Ülkeler” adı verilen bir ülke grubu özelinde, ülkelerin mutluluk düzeyi ile makroekonomik, sosyal ve politik göstergeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Son yıllarda ülkelerin ekonomik performansları kadar sosyal, politik ve kültürel göstergelerinin de bireylerin mutluluğu üzerinde de etkili olduğu anlaşıldığından yeni nesil mutluluk endekslerinin hesaplanmasında; yaşam beklentisi, ekolojik ayak izi, gelir dağılımı, sürdürülebilir çevre gibi faktörler de dikkate alınmaktadır. Bu çalışmada, sözkonusu bu faktörlerin bir kısmını bünyesinde barındıran HPI bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise makroekonomik, sosyal ve politik göstergeler arasından seçilmiştir. MSCI, HDI, GPI, PTS, CPI, GINI indeksi, kişi başına, enflasyon ve işsizlik bunlar arasında yer almaktadır. 2006-2016 dönemi verilerine panel regresyon analizi uygulanarak değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, söz konusu değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri aracılığıyla Mutlu Ülkelerin makroekonomik, sosyal ve politik durumlarına yönelik genel bir profil ortaya çıkarılmış ve OECD, AB ve Dünya ülkeleri ile kıyaslamalarına yer verilmiştir.

Mutlu Ülkeler makroekonomik göstergeler açısından değerlendirildiğinde; kişi başına ortalama gelirleri 20.000 Dolar, enflasyon ve işsizlik oranları %5 ve borsaya kota olmuş şirketlerinin GSYİH içindeki payı %60 olan ülke profili ortaya çıkmaktadır. AB ve OECD ülkeleri ile kıyaslandığında daha yüksek enflasyona karşılık daha düşük işsizlik oranlarına sahiptirler. Kişi başına gelirleri AB ve OECD ülkelerinden az olmasına karşın gelir dağılımı daha adildir. Sosyal ve politik göstergeler açısından değerlendirildiğinde; insani gelişmişlik ve barış düzeyi yüksek, yolsuzluk ve siyasi terörün az görüldüğü bir ülke yapısı yansıtmaktadır. Mutlu ülkelerin dünya üzerindeki ko-

numları incelendiğinde; ilk sıraya Amerika yerleşmekte onu Avrupa ve Asya-Pasifik bölgeleri izlemektedir. Bu ülkelerin ekolojik ayak izi dünya ortalamasının ve gelişmiş ülkelerin altında olup, çok yakın gelecekte tamamen karbonsuz ekonomiye geçmeyi hedeflemektedirler.

Kosta Rika, NEF tarafından hesaplanan HPI sıralamasında üst üste birkaç kez dünyanın en mutlu ülkesi olmuştur. Son yıllarda diğer mutluluk endekslerinde de sürekli ilk sıralara yerleşmektedir. En iyi makroekonomik koşullara sahip Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin mutluluk endekslerinde üst sıralarda olması olağan bir sonuç iken, dünyanın görece geri kalmış, iç çatışmalar ve politik gerilimlere sahne olan bir bölgeden bir ülkenin “dünyanın en mutlu ülkesi” olması, oldukça şaşırtıcı bir sonuçtur. Asgari ordusu bulunmayan bu ülke, bütçesinin çoğunluğunu eğitim ve sağlık yatırımlarına yönlendirmiştir. Karbonsuz ekonomi, yüksek eğitim düzeyi ve kaliteli bir çevre ile birlikte bireylerine, en iyi ekonomik koşullara sahip Avrupa ve Kuzey Amerika toplumuna ait bireylerden, çok daha uzun, müreffeh ve mutlu bir yaşam sağlamayı başarmıştır. Ekonometrik analizden elde edilen bulgular, bir ülkenin gelir düzeyi arttıkça insan refahını sağlamanın ekolojik verimliliğinin azaldığını göstermekte ve araştırmanın genelinde elde edilen bulguları desteklemektedir.

Kaynaklar

Beja, E. L. (2014). Income growth and happiness: Reassessment of the Easterlin Paradox. *International Review of Economics*, 61(4), 329-346.

Blanchflower, D. & A. Oswald. (2004). Well-Being over Time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics* 88: 1359-1386.

Brockmann, H., Delhey, J., Welzel, C., & Yuan, H. (2009). The China puzzle: Falling happiness in a rising economy. *Journal of Happiness Studies*, 10(4), 387-405.

Caner, A. (2015). Happiness, comparison effects, and expectations in Turkey. *Journal of Happiness Studies*, 16(5), 1323-1345.

Çirkin, Z., & Göksel, T. (2016). Mutluluk Ve Gelir. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 71(2).

Di Tella, R., Haisken-De New, J., & MacCulloch, R. (2010). Happiness adaptation to income and to status in an individual panel. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 76(3), 834-852.

Dumludag, D., Gokdemir, O., & Giray, S. (2016). Income comparison, collectivism and life satisfaction in Turkey. *Quality & Quantity*, 50(3), 955-980.

Easterlin, R. A., & Angelescu, L. (2009). Happiness and growth the world over: Time series evidence on the happiness-income paradox.

Easterlin, Richard (1974), "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence", David, Paul Allan ve Melvin Warren Reder (Ed.), *Nations and Households in Economic Growth* (New York: Academic Press): 89-125.

Frey, B. S., & Stutzer, A. (2000). Happiness, economy and institutions. *The Economic Journal*, 110(466), 918-938.

Haschke, Peter (2019). The Political Terror Scale (PTS) Codebook. <http://www.politicalterrorscale.org/> 01.10.2019.

HPI (2016). <http://happyplanetindex.org/> 01.10.2019

IEP (2014). Global Peace Index. Measuring Peace and Assessing Country Risk, <http://economicsandpeace.org/> 01.10.2019.

Servet, O. (2017). Mutluluğun Türkiye'deki Belirleyenlerinin Zaman İçinde Değişimi. *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(35).

TI, <https://www.transparency.org/> 01.10.2109.

UNDP (2014). Human Development Report 2014,

Newyork. USA. <http://hdr.undp.org/> 01.10.2019.

Veenhoven, R. (2004). Happy Life Years: A Measure of Gross National Happiness. K. Ura & K. Galay (Ed.), in Gross National Happiness and Development, 287-318.

Veenhoven, R. (2015). Average Happiness in 158 nations 2005-2014. World Database of Happiness. https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_nat/nat_fp.php?mode=8&ranks=1 01.06.2018.

Veenhoven, R. ve Dumludağ, D. (2015). İktisat ve Mutluluk: Bugün Daha Mutlu Muz ? . Chapter 11 in: Dumludağ, D., Gökdemir, O., Neyse, L. & Ruben, E. (Ed.), İktisatta Davranışsal Yaklaşımlar (Behavioral Approaches In Economics), Imge Kitabevi, Ankara Turkey, 201-230.

WB, <https://data.worldbank.org/> 01.10.2019.

White, A. (2007). A Global Projection of Subjective Well-being: A Challenge to Positive Psychology?. Psychotalk, 56, 17-20.

